

Alexander Schmemmann
ZA ŽIVLJENJE SVETA
Zakramenti in pravoslavje

ZA ŽIVLJENJE SVETA

Zakramenti in pravoslavje

Alexander Schmemmann

DRUŽINA
2018

VSEBINA

David Bresciani: Knjigi na pot / 7

PREDGOVOR / 11

1. ŽIVLJENJE SVETA /15

2. EVHARISTIJA / 27

3. ČAS POSLANSTVA /53

4. IZ VODE IN DUHA / 73

5. SKRIVNOST LJUBEZNI / 87

6. S SMRTJO JE PREMAGAL SMRT / 101

7. VI STE PRIČE TEH REČI / 115

Dodatka

1. ČEŠČENJE V SEKULARNI DOBI/ 125

2. ZAKRAMENT IN SIMBOL/ 143

KNJIGI NA POT

Alexander Schmemmann (1921–1983) je v pravoslavnem svetu gotovo med najbolj braniimi avtorji v zadnjih desetletjih. Poznan je tudi med katoličani in protestanti, še posebej v anglosaksonskem svetu. Pričujoči prevod v slovenski prostor prinaša svežino teološkega pogleda na svet, na življenje in še posebej na zakramentalno življenje Cerkve. Schmemmann izhaja iz najpristnejših temeljev krščanstva in bistrih pogledov na sodobni moderni in celo postmoderni svet.

Knjiga je doživela velik uspeh in izšla v več izdajah in prevodih ter z različnimi naslovi. *For the Life of the World* (Za življenje sveta) je naslov prve izdaje (1963), *The World as Sacrament* (Svet kot zakrament) pa je naslov druge izdaje knjige, ki je izšla tri leta kasneje. Pri obeh naslovih takoj zaslutimo bistvo in bogastvo te knjige.

»Za življenje gre in ne za smrt!« Bolj upajoče besede je težko slišati. Človek hrepeni po življenju, se oprijema vsega, kar mu obljublja življenje, in zavrača to, kar ga spominja na smrt. Ne zaveda pa se, da to, kar je končno, nima v sebi življenja in zato ne more obljubljati življenja, po katerem tako hrepeni. Naš pogled je omejen s končnostjo, s smrtjo in sami ga ne moremo dvigniti, da bi pogledali čez. Ko govorimo o zakramentalnem življenju, gre torej za Božjo dejavno prisotnost v tej končnosti, ki jo posveti in jo zaobjame v Božje delo odrešenja za večno življenje.

Sprašujemo se, čemu zakramenti. Bog je namreč povsod prisoten, in to že od samega stvarjenja naprej. Vendar vprašanje končnosti in smrti obstaja in Božjo prisotnost v tej končnosti zaznamo le v Kristusu. Bog se je učlovečil, da bi premagal smrt

ter tako človeku in vsej stvarnosti pokazal pot življenja, ki pre-maga meje končnosti. Gre namreč za večno življenje, za življenje človeka in vsega sveta.

Smiselno vprašanje, ki si ga lahko torej postavimo, je: Kje je človek? Sinergija človeka z Božjim delom odrešenja je edino res-no vprašanje. Pri Schmemannu gre za to sinergijo. Njegova teo-loška misel je sad njegovega celostnega in polnega življenja. Bil je duhovnik, mož, družinski oče, profesor, teolog in pa član tiste ruske skupnosti, ki je zaradi ruske revolucije (1917) pribežala na Zahod in zbrala vse moči in vso ustvarjalnost, da je lahko z no-vim upanjem v novem svetu šla naprej. Njegovo sorazmerno kratko življenje (62 let) je bilo zaznamovano z mnogimi romanji. Iz Sankt Peterburga so starši pribežali v Estonijo, kjer se je Schmemann rodil v mestu Talin (imel je brata dvojčka, Andreja, in dve leti starejšo sestro, Eleno, ki je zgodaj umrla). Odraščal je v Parizu, nato se je z mlado družino preselil v ZDA, kjer je v New Yorku poučeval in bil dekan na Pravoslavni teološki fakulteti sv. Vladimirja (St Vladimir's Orthodox Seminary). To so bila leta, živeta v polnosti, v izraziti ustvarjalnosti v cerkvenem in tudi šir-šem okviru. Za Schmemanna je vse to bilo dar, Božji dar, Božja tolažilna blagost.

Zakramenti nas učijo zreti vse življenje in vse stvarstvo kot Božji dar, da živimo v hvaležnosti in veselju in da z Božjo pomoč-jo prestanemo vse preizkušnje, vključno z zadnjo, ki je preizkuš-nja smrti. Brez te zavesti je življenje krut in tragičen boj, ki se konča s smrtjo. Pri evharističnem bogoslužju, kjer smo vsakič bolj ukoreninjeni v Kristusovo telo, se učimo hvaležnosti za pre-jeto življenje in odpiramo pogled na svet kot zakrament.

Zakramenti so v svojem oblikovanju in pomenu nekaj edin-stvenega. Usmerjajo nas tu in sedaj k cilju, k Božjemu kraljestvu. Težko jih razumemo izven življenja Cerkve, to pa je najbolj pre-poznavno v bogoslužju. Pojem *liturgične teologije* je za Schme-manna bistven, iz tega je treba izhajati. Gre za tisto razumevan-je, ki izhaja iz molitvene drže celotne Cerkve in torej iz najbolj

osebnega (vendar skupnega in ne individualnega) in najbolj neposrednega odnosa z Bogom.

Za sekularizirani svet je tako razumevanje nesprejemljivo; govoriti o svetu kot o zakramentu je brezpredmetno. Za vernega človeka pa je pogled na svet kot zakrament bistveno razumevanje tega sveta in življenja, ki ga živi. Kruh in vino, ki ju prinesemo na oltar, še nista zakrament, vendar ju prinesemo na oltar prav zato, da postaneta zakrament. Bolj ko človek prinaša v Božje roke ta svet, svojo zgodovino, v kateri živimo, v molitveni drži zaupanja, izročitve in darovanja, bolj vse to postane zakrament.

Brez zakramentalnega razumevanja sveta in življenja smo verniki obsojeni na razdvojenost med ideali posvetnega samouresničevanja in težko resničnostjo propadanja tega sveta in svojega življenja. Kako prepogosto le versko pobarvamo ta dva pola, med katerima je človek razpet (ideal – resničnost), in s tem mislimo, da smo zadovoljivo odgovorili na življenjska vprašanja človeka. Toda to je huda prevara! Schmemann zelo ostro obsoja to lažno vernost, ki jo imenuje kar religija. Zakramentalno življenje pa nam daje nov pogled na resničnost našega zemeljskega življenja. Ta pogled ni človeško idealen, nismo si ga mi izmislili. Daje nam ga, namreč, učlovečeni Bog (in ne le prazna beseda) in je zato pogled upanja in tolažbe, ki ga sprejemamo v hvaležnosti in veselju.

Sprašujemo se, kako lahko živimo zakramente in jih razumemo. Odgovor pa je pravzaprav preprost, in sicer tako, da živimo ob nekom, ki živi zakramentalno življenje, ki razume in osmisli zakramente, ker ve, zakaj in čemu. Schmemannova zakramentalna teologija ni v prvi vrsti veroizpovedna, ampak je življenjska. Zato pričujoča knjižica lahko nagovori vse, iz te ali one Cerkve, in celo neverne ljudi.

Ob krizi zakramentalnega življenja zlahka prisluhnemo skušnjavi, ki pravi: eno so besede, drugo pa konkretno življenje. Toda ne moremo oznanjati vstalega Kristusa, evangelizirati sveta in obenem popuščati tej skušnjavi. Kar Schmemann piše, je

tudi živel. Ne v smislu popolnosti, ampak v smislu vere, v kateri je rasel, zorel in se oblikoval.

Prepričan sem, da bo tudi slovenski bralec ob prebiranju te knjige globoko nagovorjen, da bo zaslutil lepoto življenja, h kateremu smo vsi povabljeni, da ga živimo, in da bo zahrepenel po Božjem usmiljenem pogledu ljubezni, ki vse spremeni v Kristusovo telo in nam daje novo, bolj upajoče razumevanje sveta, človeka in naše zgodovine.

David Bresciani

PREDGOVOR

Ta knjižica je bila napisana pred desetimi leti kot »študijski vodnik« ob konferenci, ki jo vsako četrto leto prireja Nacionalna študentska krščanska zveza in je potekala v kraju Athens v zvezni ameriški državi Ohio decembra 1963. Niti pri njeni zasnovi, še manj pa pri knjigi sami ne gre za sistematično teološko razpravo o pravoslavni bogoslužni tradiciji. Napisal sem jo zgolj zato, da bi študentom, ki se pripravljajo na razpravo o krščanskem poslanstvu, orisal krščanski »pogled na svet«, tj. način obravnave sveta in človekovega življenja v njem, ki izhaja iz bogoslužne izkušnje Pravoslavne cerkve.

Vseeno se je zgodilo, da je postal krog njenih bralcev precej širši od študentskih krogov, za katere je bila prvotno napisana. Leta 1965 je pri založbi Herder and Herder izšel njen ponatis pod naslovom *Zakramenti in pravoslavje*, nato pa v Angliji pod naslovom *Svet kot zakrament*. Sledili so prevodi v francoščino, italijanščino in grščino, pred kratkim pa je bila v anonimnem ruskem prevodu v podtalnem *samizdatu*¹ »izdana« celo v Sovjetski zvezi. Prepričan sem, da vse to ne kaže na kakšne posebne odlike same knjige, saj se bolj kot kdor koli še kako zavedam njenih številnih napak in pomanjkljivosti, pač pa na pomembnost teme, ki sem jo poskusil obravnavati in za katero je danes še toliko bolj kot pred desetimi leti očitno, da jo je treba obravnavati. To je tudi edini razlog za njeno novo izdajo.

1 V sovjetski nezakoniti samozaložbi (op. prev.).

Obravnavani temi sta seveda *sekularizacija*, tj. naraščajoče in hitro oddaljevanje naše kulture in njenih temeljev od krščanske izkušnje in »pogleda na svet«, ki sta to kulturo na začetku izoblikovala, ter globoka razdeljenost, ki jo je med kristjani povzročila sekularizacija. Medtem ko se zdi, da nekateri sekularizacijo sprejemajo kot največji dosežek krščanstva v zgodovini, drugi v njej vidijo opravičilo za skorajda manihejsko zavrnitev sveta, za pobeg v breztelesno, dualistično »duhovnost«. Tako imamo na eni strani tiste, ki bi Cerkev radi skrčili zgolj na svet in probleme sveta, ter na drugi tiste, ki svet preprosto enačijo z zlom in se bolešno predajajo malodušju.

Prepričan sem, da oba načina izkrivljata celotnost, *katoliškost* pristne pravoslavne tradicije, ki je vedno trdila, da obstajata tako *dobrota* sveta, za katerega je Bog dal svojega edinorojenega Sina, kot *pokvarjenost*, v kateri svet je. Ta tradicija je vedno oznanjala, da je »zaradi križa ... prišlo veselje na ves svet«,² kar še vedno počne vsako nedeljo, tistim, ki verujejo v Kristusa, pa govori, da so »umrli ... in [da je njihovo] življenje ... skrito s Kristusom v Bogu« (Kol 3,3).

Pravo vprašanje je torej, kako v veri, življenju in dejanjih »držati skupaj« te na videz protislovne trditve Cerkve, kako premagati skušnjavo, da bi se odločili za eno od njih, ji dali absolutno veljavo ter s tem zapadli v napačne izbire, »herezije«, ki so v preteklosti tako pogosto pestile krščanstvo.

Prepričan sem, da odgovora ne bomo našli v intelektualnih teorijah, ampak predvsem v živi in neprekinjeni izkušnji Cerkve, ki nam jo ta razodeva in posreduje v svojem bogoslužju, *leitourgii*, ki iz Cerkve vedno dela to, kar v resnici je: zakrament sveta, zakrament Božjega kraljestva – njun dar za nas v Kristusu. Prav to je izkušnja, ki sem jo v tem eseju poskušal ne toliko razložiti ali analizirati, pač pa preprosto potrditi.

2 Odpev iz bogoslužja bizantinskega obreda na praznik povišanja svetega Križa (op. prev.).

Predgovor

Če bi moral knjigo napisati danes, bi jo zagotovo napisal drugače. Toda ker ne verjamem v ponovno pisanje nečesa, kar je bilo nekoč še tako pomanjkljivo napisano s srcem, niti tega nisem sposoben, sem v to izdajo vnesel zgolj nekaj manjših popravkov in sprememb. V obliki dodatkov sta na koncu še dva eseja, ki sta sicer napisana v malo drugačnem tonu in za katera upam, da lahko pripomoreta k boljšemu razumevanju nekaterih vsebin iz te knjige.

Na koncu bi ob tej novi izdaji rad izrabil priložnost, da izrazim globoko hvaležnost tistim, ki ste bili zame s svojimi odzivi na moje delo velik vir veselja: g. Zisimosu Lorencatosu iz Aten, ki je na lastno pobudo in, kot mi je napisal, preprosto zato, ker je »začutil, da mora to storiti«, objavil čudovit prevod te knjige v grščino; mojim neznanim prijateljem v Rusiji: ena najbolj ganljivih izkušenj v mojem življenju je bila, ko sem izvedel za njihovo skromno, na pisalni stroj natipkano izdajo mojega eseja; vsem tistim, ki so mi pisali in katerih sporočila so bila zame vesela potrditev, da smo združeni »v veri in ljubezni«; ter ne nazadnje mojima prijateljema Davidu Drillocku in Anthonyju Pluthu, ki sta zares dala vse od sebe pri pripravi te nove izdaje.

Januar 1973

Alexander Schmemann

1

ŽIVLJENJE SVETA

»Človek je to, kar jé.« Nemški materialistični filozof Feuerbach je mislil, da je s to izjavo končal vse »idealistične« domneve o človeški naravi. V resnici pa je, ne da bi se tega zavedal, izrazil najbolj religiozno idejo o človeku. Davno pred Feuerbachom je bila namreč ista opredelitev človeka podana v Svetem pismu. V svetopisemski zgodbi o stvarjenju srečamo človeka najprej kot lačno bitje, katerega hrana je ves svet. Avtor prvega poglavja Prve Mojzesove knjige pravi, da je Bog takoj za tem, ko je človeku ukazal, naj se množi in si podvrže zemljo, naročil, naj jé od sadov zemlje: »Bog je rekel: 'Glejta, dajem vama vse zelenje s semenom ... in vse sadno drevje, katerega sadje nosi seme. Naj vama bo v hrano.'³ Človek mora jesti, da lahko živi. Svet mora vnesti v svoje telo in ga pretvoriti v samega sebe, v meso in kri. V resnici je to, kar jé, in ves svet je kot vseobsegajoča miza na gostiji. Podoba gostije ostaja skozi vse Sveto pismo osrednja podoba življenja. Je podoba življenja ob njegovem stvarjenju in podoba sveta ob njegovem koncu in izpolnitvi: »da boste jedli in pili pri moji mizi v mojem kraljestvu.«⁴

Tematiko hrane, ki se zdi z vidika velikih »religioznih vprašanj« današnjega časa sicer drugotnega pomena, sem umestil na

3 1 Mz 1,29 (op. prev.).

4 Lk 22,30 (op. prev.).